

Gintarė Dusevičiūtė-Neimontienė – Vytauto Didžiojo universiteto etnologijos doktorantė

Moksliniai interesai: modernioji etnologija, tradicijų transformacijos

El. paštas: g.neimontiene@gmail.com

Gintarė Dusevičiūtė-Neimontienė – PhD student in Ethnology, Vytautas Magnus University

Research interests: modern ethnology, tradition transformations

E-mail: g.neimontiene@gmail.com

Gintarė Dusevičiūtė-Neimontienė

Vytauto Didžiojo universitetas

POSTMODERNUS ISTORINĖS REKONSTRUKCIJOS JUDĖJIMAS LIETUVOJE

Anotacija

Šiame straipsnyje trumpai apžvelgiamas istorinės rekonstrukcijos judėjimas pasaulyje. Nacionaliniai šio reiškinių ypatumai išryškunami analizuojant istorinės rekonstrukcijos judėjimo prielaidas ir aplinkybes Lietuvoje. Judėjimo formavimosi ir raidos aplinkybės aptariamos pirmųjų istorinės rekonstrukcijos klubų ir istorinės rekonstrukcijos renginių kontekste. Darbo pagrindą sudaro lauko tyrimų metu (2015–2018 m.) surinkta medžiaga, pateiktųjų apklausa ir interviu. Duomenų analizei taikyti istorinis lyginamasis ir analizės metodai. Remiantis atliktais tyrimais, istorinės rekonstrukcijos judėjimo pradžia Lietuvoje siekia XX a. 9-ąjį dešimtmetį. Tam įtakos turėjo tiek XX a. 7-ajame dešimtmetyje Europoje susiformavusi folklorinio judėjimo banga, pasiekusi ir tuometinę Lietuvą, tiek 1990 m. valstybingumo atkūrimas ir siekis tinkamai pristatyti ilgametę Lietuvos valstybės istoriją. Medijos (ypač internetas) bei santykiai su artimiausių kaimyninių valstybių (Latvijos, Lenkijos, Estijos, Baltarusijos ir Rusijos) klubais paspartino judėjimo raidą ir populiarumą. Atlikus tyrimą, išsiskyrė keturi istorinės rekonstrukcijos laikotarpiai: 1. Baltų; 2. Viduramžių; 3. Napoleonmečio ir 4. XX amžiaus. Nors istorijos atkūrimo procese pasirenkamos gana bendros temos (pvz., viduramžiai), tačiau dažniausiai į šią temą integruojama lokalinė, regioninė, nacionalinė Lietuvos istorija ir jai priklausantys artefaktai. Baltų ir jų genčių (jotvingių, kuršių) klestėjimo laikotarpis, LDK kūrimosi ir gyvavimo laikotarpis bei partizaninis pasipriešinimas yra temos, istorinės rekonstrukcijos judėjime žymnios Lietuvos išskirtinumą.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: istorinės rekonstrukcijos judėjimas, Lietuva, rekonstruktorius, gyvoji istorija.

Abstract

The article discusses the beginning, assumptions and dispersion of the historical reenactment movement in the world. National peculiarities of the phenomenon are highlighted by presenting the preconditions for and circumstances of the historical reconstruction movement in Lithuania.

Features of the phenomenon are analysed in the formation of the first historical reconstruction clubs and the first festivals. The basis for this work is fieldwork material collected during 2015–2018, in the form of surveys and interviews with respondents. The data was processed by applying historical comparative and analytical methods. According to the data, the beginning of the historical reenactment movement in Lithuania started in the 1980s. This was influenced by Lithuania's restitution of its statehood in the 1990s after Soviet suppression, and the desire to properly present the long history of the state. The folklore movement that started around the 1970s was still in existence, and influenced the start of the historical reenactment movement. The media (especially the Internet) and relations with foreign clubs (in Latvia, Poland, Estonia, Belarus and Russia) increased the development and popularity of movement. The analysis of the data has indicated the following main historical reenactment periods: the Balts, the Middle Ages, the Napoleonic era, the First and the Second World War, and the resistance. In the reenactment of general themes (such as Medieval), the local, regional and national history and artefacts are employed. The period of the Balts and Baltic tribes (Yotvingians, Curonians), the period of the creation and prosperity of the Grand Duchy of Lithuania, and the partisan resistance, are themes by which the historical reenactment movement stands out.

KEY WORDS: reenactment in Lithuania, reenactor, living history.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/rh.v26i0.2049>

Į v a d a s

Per pastaruosius kelis dešimtmečius tiek Europoje, tiek ir daugelyje kitų pasaulio valstybių pastebimai padaugėjo istorinio turinio švenčių ir renginių. Šiuose renginiuose žmonės dėvi istoriniais kostiumais, pristato karybos technikas, amatus (juvelyrą, puodininkystę, kalvystę ir kt.) ar šokius. Atkuriami įvairūs laikotarpiai: nuo akmens amžiaus iki XX a. vidurio. Atkurtas vienas ar kitas laikotarpis, jo detalės naudojami ne tik istorinių renginių metu, bet ir statant filmus, filmuojant laidas ar reklaminius klipus. Šio judėjimo geografinės ir tematinės ribos plečiasi, reiškinyms neišvengiamai kinta, įgaudamas vis naujų raiškos formų.

Istorijos atkūrimo reiškinyms neaplenkia ir Lietuvos. Geriausi to pavyzdžiai – „Kauno Hanza dienos“, „Viduramžių šventė“ Trakuose ir daugelis kitų panašaus pobūdžio renginių. Praeities ar konkrečių įvykių minėjimas pasirenkant tokį formatą – tai ne tik populiarus pramoga visuomenei, bet kartu galimybė formuoti ir stiprinti lokalinį ar nacionalinį tapatumus. Patraukliomis formomis vykstantis istorijos rekonstravimas tapo įdomiu ir aktuali, tačiau ne mažiau klausimų keliančiu reiškiniu.

Problematika. Nors istorinės rekonstrukcijos judėjimas yra globalus reiškinyms, tačiau iki šiol jam nėra skirta pakankamai dėmesio. Neaišku, kokiomis aplinkybėmis reiškinyms susiformavo, kaip vyko jo sklaida ir adaptacija prie lokalinio Lietuvos konteksto. Ką galėtume laikyti istorinės rekonstrukcijos atskaitos tašku Lietuvoje? Taip pat kokie yra atkuriami laikotarpiai, temos? Galiausiai, ar istorinės rekonstrukcijos judėjimas Lietuvoje yra savitas?

Šio straipsnio *objektas* – istorinės rekonstrukcijos judėjimo formavimasis Lietuvoje.

Straipsnyje siekiama apžvelgti istorines rekonstrukcijos judėjimo ištakas pasaulyje ir nustatyti šio reiškinio formavimosi aplinkybes Lietuvoje. Remiantis tyrimų rezultatais, bus siekiama atskleisti nacionalinius šio reiškinio ypatumus.

Darbe keliami *uždaviniai*:

1. Apžvelgti istorinės rekonstrukcijos judėjimo ištakas pasaulyje, išskiriant reikšmingiausių organizacijų, dariusių įtaką istorinės rekonstrukcijos raidos kryptims ir tendencijoms, indėlių.

2. Aptarti istorines reiškinio formavimosi, sklaidos aplinkybes.

3. Nustatyti pagrindines istorinės rekonstrukcijos judėjimo kryptis Lietuvoje.

Darbo metodologija. Šiame darbe pristatomi 2015–2018 m. autorės atlikto lauko tyrimo rezultatai. Minėtu laikotarpiu lankytasi įvairiuose istoriniuose festivaluose, šventėse ir renginiuose (iš viso 23), susijusiuose su istorine rekonstrukcija. Stebėjimo metu buvo kaupiama vizualinė (fotografijų ir vaizdo) medžiaga. Nuo 2014 m. vykdytas dalyvaujамasis stebėjimas: amato (juostų vijimo) demonstravimas ir viduramžių šokių pasirodymai (kartu su kolektyvu „Saltus Gladii“). Kita tyrimo dalis susideda iš rekonstruktorių klubo narių ir pavienių asmenų, dalyvaujančių šiame judėjime, anketavimo. Anketą sudarė 28 klausimai. Apklausiai naudota platforma www.manoapklausa.lt¹. Taip pat duomenys rinkti platinant anketą *Facebook* rekonstruktorių grupėse ir siunčiant el. paštu. Iš viso gauti 32 atsakymai. Lygiagrečiai duomenys, pasitelkus „sniego kamuolio“ metodą, buvo pildyti giluminiais, pusiau struktūruotais interviu. Šiuo metodu apklaustas 31 informuotas pateikėjas. Iš viso tyrimas apima 63 pateikėjų atsakymus. Iš jų 42 vyrai ir 21 moteris. Papildoma informacija rinkta istorinės rekonstrukcijos klubų internetinėse svetainėse ir socialinio tinklo *Facebook* paskyrose.

Duomenims apibendrinti taikyti analizės ir istorinis lyginamasis metodai. Pastarojo metodo taikymas leidžia gretinti istorinės rekonstrukcijos reiškinį skirtingais jo gyvavimo laikotarpiais ir diachroniškai išskirti svarbiausias raidos tendencijas. Istorinis reiškinys plačiau analizuojamas Lietuvos kontekste, nagrinėjant postmoderniosios rekonstrukcijos kūrimosi ir raidos laikotarpį nuo XX a. 9-ojo dešimtmečio iki šių dienų. Surinkti duomenys saugomi Vytauto Didžiojo universiteto Kultūrų studijų katedros rankraštyne (VDU ER bylos Nr. 2677).

¹ [Manoapklausa.lt](http://www.manoapklausa.lt). Interneto svetainė, kurioje buvo skelbta anketa „Istorinė rekonstrukcija Lietuvoje“. Prieiga internetu: <<http://www.manoapklausa.lt/apklausa/826847747/1/>> [žiūrėta 2019 04 25].

Tyrimų apžvalga

Istorinės rekonstrukcijos (arba gyvosios istorijos) judėjimas jau ne vieną dešimtmetį atsiduria mokslininkų dėmesio centre. Reiškinytas tapo dar vienu skirtingų mokslo disciplinų (istorijos, etnologijos, antropologijos, sociologijos, archeologijos) domėjimosi ir tyrimo objektu. Jam nagrinėti taikytos skirtingos metodologijos ir teorinės priegijos.

Istorinės rekonstrukcijos reiškinytas daugiau mokslininkų dėmesio sulaukė XX a. 9-ajame dešimtmetyje. Stephenas Gappsas savo darbuose (Gapps 2002; 2009) analizavo istorinės rekonstrukcijos fenomeno raidą nuo XIX a. pabaigos iki XX a. pabaigos. Autorius nagrinėjo ankstyvasias istorinės rekonstrukcijos apraiškas, kurias siejo su istorinės tematikos paradais ir įvairiais istorinių įvykių minėjimais. Būtent S. Gappso darbe buvo nubrėžta skirtis tarp moderniosios ir postmoderniosios istorinės rekonstrukcijos. Ši kaita iliustruojama Australijos pavyzdžiu. Istorinės rekonstrukcijos reiškinyto kilmę ir pagrindinius jo bruožus savo darbuose nagrinėjo V. Agnew (2004; 2007). Pasak autorės, šis kultūrinis reiškinytas, tapęs visuotiniu, neretai svyruojantis tarp realios ir įsivaizduojamos praeities, pirmiausia siejasi su individualizmu (Agnew 2004, 327). Straipsnių rinktinėje „Historical Reenactment: From Realism to the Affective Turn“ (2010) bandyta pateikti tarpdisciplininį reiškinyto apibrėžimą, keliant filosofinius, istorinius, antropologinius teorinio ir praktinio pobūdžio klausimus.

Galima paminėti ir kitas, šiame straipsnyje ne tokias svarbias, tačiau istorinės rekonstrukcijos tyrimų kontekste reikšmingas analizės perspektyvas, padėsiančias aiškiau suvokti patį reiškinytą. Materialinė kultūra ir jos autentiškumas yra bene dažniausiai tyrėjų pasirenkama analizės perspektyva. Ją nagrinėjo minėtasis S. Gappsas (2009), Stephanie K. Decker (2010) ir Dawidas Kobiałka (2013), materialinės kultūros atkūrimą laikydami visuomenei priimtina nostalgijos forma, reikalinga bendrai istorinei atminčiai palaikyti. Tikėtina, jog tokia materialinės kultūros ir autentiškumo samprata yra būdinga ir istorinės rekonstrukcijos dalyviams Lietuvoje. Kiti mokslininkai kėlė autentiškumo ir naratyvų reikšmės klausimus (Handler, Saxton 1988; Manson 2004; Micula 2015).

Lietuvos mokslininkai istorinės rekonstrukcijos reiškinyto analizei iki šiol nėra skyrę pakankamai dėmesio. Internetiniuose naujienų portaluose galima rasti festivalių, švenčių aprašymų, rekonstruktorių interviu ir pan². Tomo Sutkaičio

² Pavyzdžiui, naujienų portalas „Alkas“. Prieiga internetu: <<http://alkas.lt/2015/09/18/kviecia-kasmetine-istorine-rekonstrukcija-medininku-pilyje/>> [žiūrėta 2018-10-20]; Istorinėmis ir kultūros temomis publikacijas leidžiantis laikraštis „Voruta“. Prieiga internetu: <<http://www.voruta.lt/isorines-rekonstrukcijos-brolija-vilkatlakai/>> [žiūrėta 2018 12 20]; Daiva Jankauskaitė. Suaugusių žmonių žaidimas – grįžti į praeitį. Naujienų portalas „Delfi“. Prieiga internetu: <<http://www.delfi.lt/pramogos/kultura/suaugusiu-zmoniu-zaidimas-grizti-i-praeiti.d?id=14315484#ixzz3VFeQagla>> [žiūrėta 2019 05 15] ir kt.

(2010) straipsnis yra vienas iš pirmųjų nuoseklių bandymų supažindinti su klubo „Vilkatlakai“ atsiradimo istorija, atskleisti klubo narių pasaulėžiūrą ir pagrindines veiklos formas. Kartu tai yra bandymas pateikti retrospektyvinę ne tik paties klubo, bet ir rekonstrukcijos fenomeno sampratą. Autorius išskiria grupės kultūrinio identiteto ypatumus, paaiškina vidinę jos struktūrą, apibrėžia materialinės ir dvasinės kultūros vietą bei veiklos lauką. Plačiau istorinės rekonstrukcijos temą nagrinėjo etnologė Agnė Kalėdienė, savo darbuose (2018a; 2018b) istorinės rekonstrukcijos klubus analizavusi subkultūrinės grupės raiškos ir identiteto kontekste. Kaip pagrindinius rekonstruktorių grupę vienijančius veiksnius autorė išskiria domėjimąsi istorija, nacionalizmą ir pagonišką religiją. A. Kalėdienė stebėjimai ir interviu buvo atlikti su jau minėto klubo „Vilkatlakai“ nariais, todėl neatskleidžia istorinės rekonstrukcijos reiškinių visumos. Renatas Delis (2005, 187–225), nagrinėjęs neopagonybės judėjimo apraiškas posovietinės Lietuvos kontekste, taip pat mini istorinės rekonstrukcijos dalyvius. „Vilkatlakų“ klubo ir kiti panašaus (baltų) laikotarpio istorinės rekonstrukcijos klubų nariai laikyti svarbia tuometinio neopagoniškojo judėjimo dalimi. Šio mokslininko darbe yra išryškinama skirtis tarp autentiškumo ir neautentiškumo, atskleidžiama per archeologinio (istorinio) kostiumo dėvėjimo ypatumus (Delis 2006, 187–225).

Vis dėlto istorinės rekonstrukcijos laukas Lietuvoje yra gerokai platesnis. Jame veikia ne vienas klubas, organizacija, atkuriami įvairūs laikotarpiai ir veiklos. Pažymėtina, kad aptartuose tyrimuose daugiausia dėmesio skiriama seniausio (baltų) laikotarpio rekonstrukcijoms, todėl sunku nustatyti, ar reiškinių sklaida vyko panašiu laikotarpiu ir veikiant panašioms sąlygoms. Nors A. Kalėdienė prie istorinės rekonstrukcijos grupių priskiria ir senosios (prigimtinės) baltų religijos išpažinėjus („Romuvos“ bendruomenė), šio darbo autorė dvasinės kultūros atkūrimo nelaiko istorine rekonstrukcija, veikiau jos dalimi, turėjusia įtakos reiškinių raidai.

Pagrindinės sąvokos

Istorinės rekonstrukcijos (angl. *historical reenactment*) judėjimas – globalus šiuolaikinės visuomenės kultūrinis ir socialinis reiškinys, kuris per pastaruosius kelis dešimtmečius tapo judėjimu. Judėjimo pagrindą sudaro pasirinkto istorinio laikotarpio veiklos ir su ja susijusios materialinės kultūros objektų atkūrimas³.

Rekonstruktorius (-ė) – asmuo, aktyviai dalyvaujantis istorinės rekonstrukcijos veikloje (atkuriantis istorijos objektus ir / ar senąsias technologijas). Remiantis tyrimo duomenimis, rekonstruktoriais save laiko 78 proc. (49) pateikėjų. *Laisvasis rekonstruktorius* – dalyvaujantis istorinės rekonstrukcijos veikloje, tačiau nepriskiriantis savęs jokiai konkrečiai organizacijai.

³ Šiame straipsnyje *gyvosios istorijos* (angl. *living history*) terminas vartojamas kaip istorinės rekonstrukcijos sinonimas.

Klubas – pagrindinis organizacinis vienetas, kuriame vystoma įvairi, nuo klubo pobūdžio (amatų, karybos, pramogų) ir atkuriamo laikotarpio priklausanti veikla. Klubų tematinė įvairovė plati, susijusi su vietos, regiono, genties ar pasaulio istorijos atkūrimu.

Istorinės rekonstrukcijos judėjimo ištakos pasaulyje

Noras atpasakoti, vizualiai atkurti praeities įvykius ir jų detales žinomas jau nuo antikos laikų, kai svarbių mūšių pergalėms pažymėti buvo statomi specialūs istorinius įvykius vaizduojantys vaidinimai. Istorijos įvykių atkartojimas buvo tęsiamas ir vėlesniais laikais, ypač viduramžiais. Bibliinių siužetų inscenizacijos (religines procesijas, vaidinimus) taip pat būtų galima laikyti istorinės rekonstrukcijos pirmtakais.

Per pastarąjį šimtmetį įvyko itin daug pokyčių: gerėjo ekonominės sąlygos, vyko intensyvi technologijų raida, informacijos sparta pasiekė neregėtą greitį ir t. t. Šie pokyčiai sudarė prielaidas iki šiol nematyto masto istorinės rekonstrukcijos judėjimui susiformuoti. S. Gappsas rekonstrukcijos judėjimo užuomazgas sieja su XX a. 7-ajame dešimtmetyje JAV vykusiais procesais – Amerikos pilietinio karo rekonstrukcija (Gapps 2002, 39). Žinoma, šis judėjimas neatsirado staiga, nes ir iki tol tiek JAV, tiek kitose pasaulio valstybėse būta nemažai istorinių įvykių atkūrimo, istorinių paradų ir pan. Anot minėto autoriaus, XIX a. istoriniai paradai, svarbių datų minėjimai, o vėliau ir pirmieji gyvosios istorijos muziejai padėjo modernios istorinės rekonstrukcijos reiškinių susiformavimo bei tolesnės jo raidos pagrindus. Nuo 7-ojo dešimtmečio istorijos vaizdavimas tiek JAV, tiek ir kitose pasaulio valstybėse ima įgauti kitokią formą. Istorijos reprezentavimas iki tol buvo vykdomas oficialių valstybės institucijų, atsakingų už bendros istorinės atminties palaikymą, pavyzdžiui, kultūros centrų, muziejų. Istorinės atminties tęstinumo iniciatyvą perėmė organizuotos grupės ir pavieniai asmenys, suinteresuoti aktualizavimu tų istorijos momentų, kurie, jų nuomone, atrodė reikšmingiausi. Ilgainiui atsirado mūšių, gyvosios istorijos scenų masinių inscenizacijų. Rekonstruktoriai prisiėmė atsakomybę už tinkamą istorijos reprezentavimą ir visuomenės edukaciją, neslėpdami savo asmeninio susidomėjimo rekonstruojamu laikotarpiu ar konkrečiu objektu. Naudojami istoriniai kostiumai tapo ne tik teatro atributu, bet ir aiškiai pabrėžiamo tapatumo dalimi. Dėl susidomėjimo populiariosios kultūros istorijos atvaizdavimu buvo papildytas iki tol buvęs gana siauras jos temų bei atkuriamų istorinių asmenybių sąrašas (Gapps 2002, 39). Reiškiny, besiplečiantis tiek tematiškai, tiek ir geografiškai, tapo judėjimu. Daria Radchenko (2006), remdamasi Rusijos pavyzdžiu, taip pat pažymi, jog istorinė rekonstrukcija XXI a. pradžioje per

dešimtmetį išaugo į gyvosios istorijos judėjimą. Postmodernaus laikotarpio ypatybės leido istoriją fragmentuoti ir sudarinėti individualius istorijos rinkinius. Rekonstrukcijos centre atsiduria individualizuotas poreikis atkurti pasirinktą istorinį fragmentą, kuriant ryšį tarp praeities ir dabarties. Toks postmodernus istorinės rekonstrukcijos judėjimas panašiu laiku išplito ir Didžioje Britanijoje, o netrukus pasiekė ir daugelį kitų Vakarų bei Šiaurės Europos šalių.

V. Agnew (2004, 328) pažymi, kad įvairūs „realybės proveržiai“, tokie kaip televizijos serialas „The Real World“ („Realusis pasaulis“), istorinės realybės televizijos programa „The 1900 House“ („1900 m. Namai“) ir kelionių filmas „The Ship“ („Laivas“), tapo istorinės rekonstrukcijos judėjimą paskatinusia pradžia. Šiuo metu visame pasaulyje populiarūs serialai „Vikingai“ ir „Sostų karai“ įkvepia įsitraukti į istorinės rekonstrukcijos judėjimą, nors ilgamečių rekonstruktorių yra stipriai kritikuojami dėl to, kad neatitinka istorinio tikslumo.

Prie judėjimo sklaidos nemažai prisidėjo ir konkrečios organizacijos, tokios kaip SCA (angl. *The Society for Creative Anachronism*) ir LARPG (angl. *Live Action Role Playing Game*). Pastaroji, LARPG, – gyvas vaidmenų žaidimas. Jo dabartinė samprata susiformavo XX a. antrojoje pusėje⁴. Žaidėjai – *larperiai* ar *larpai* – dažniausiai pasirenka atkurti *fantasy* žanro įkvėptą personažą (pvz., elfą), kuris pagal iš anksto suderintą siužetą vaidina savo vaidmenį. Žiūrovai į šį personažų ir situacijų atkūrimą nėra įtraukiami. Itin didelę įtaką šiam judėjimui turėjo jau minėtos tarptautinės organizacijos SCA įkūrimas JAV 1966 m. Jos veikla daugiausia buvo ir tebėra orientuota į viduramžių Europos (iki XVII a.) istorijos atkūrimą ir populiarinimą⁵. Nuo XX a. 8–9-ojo dešimtmečių SCA tapo gerai žinoma daugelyje Vakarų ir Šiaurės Europos valstybių. Tačiau anachronizmas reiškia, kad istorinis laikotarpio tikslumas nėra svarbus. Kodėl SCA turėjo tokią didelę įtaką istorinės rekonstrukcijos raidai? Didžiojoje Britanijoje ir Švedijoje ši organizacija buvo daugelio klubų, susiformavusių per pastaruosius kelis dešimtmečius, atspirties taškas ir veiklos pradžia.

Be to, reiškinio formavimąsi paspartino ir po atviru dangumi (angl. *open-air*) įsikūrusių muziejų atsiradimas, kuris per pastaruosius kelis dešimtmečius itin išpopuliarėjo visame pasaulyje (Kobiałka 2013, 142). Muziejai, stengdamiesi pritraukti didesnę lankytojų skaičių, turimus eksponatus ėmėsi pristatyti iliustruodami gyvomis praeities gyvenamos ir buitės detalėmis. Iki šiol muziejuose

⁴ Daugiau informacijos apie šį užsiėmimą galima rasti LAYCOC, P. Joseph. *Dangerous Games: What the Moral Panic over Role-Playing Games Says about Game, Religion and Imagined Worlds*. University of California Press, 2015.

⁵ Remiantis jų oficialioje svetainėje paskelbtais duomenimis, dabartinis „žinomas“ pasaulis yra padalintas į 20 karalysčių. Šiuo metu organizacija vienija 30 000 narių visame pasaulyje. SCA interneto svetainė. Prieiga internetu: <<http://www.sca.org/>> [žiūrėta 2018 11 29].

kuriamos erdvės, kuriose galima stebėti ir išbandyti senovišką audimo techniką, rašymą plunksna ar kitą praeityje naudotą techniką ar amatą.

Istorijos atkūrimu (ar kolekcionavimu) užsiimantys pavieniai asmenys, turėdami panašių tikslų ir idėjų (tarp kurių svarbiausi – atkurti istoriją), ėmė burtis į įvairias organizacijas ir telkti istorinės rekonstrukcijos entuziastus. Įsikūrus klubams, palengvėjo disponavimo istorine, archeologine medžiaga procesas. Sklaidą palengvino ir šiuolaikinių medijų, ypač socialinių tinklų, teikiamos galimybės, leidžiančios užmegzti ryšius su panašaus pobūdžio klubais tiek savo šalyje, tiek už jos ribų. Iki šiol visame pasaulyje vykstantys istorinės rekonstrukcijos renginiai yra ne tik dar viena efektyvi šios veiklos populiarinimo ir sklaidos forma, bet kartu konkretus ir apčiuopiamas judėjimo veiklos rezultatas.

Istorinės rekonstrukcijos judėjimo raida ir sklaida Lietuvoje

1985 m. Michailui Gorbačioviui tapus Sovietų Sąjungos lyderiu, visoje Sovietų Sąjungoje ir Lietuvoje įsivyravo *perestroikos* (persitvarkymo) nuotaikos. Susiklostė palankios sąlygos burtis į įvairius nacionalinio ir istorinio pobūdžio klubus, bendruomenes bei iniciatyvines grupes.

Istorinės rekonstrukcijos judėjimo užuomazgos Lietuvoje susijusios su senosios muzikos ir šokių ansamblio „Banchetto Musicale“ įkūrimu 1986 m. Tai buvo pirmasis kolektyvas Lietuvoje, užsibrėžęs tikslą atkurti LDK ir kitų Vakarų Europos kraštų Renesanso laikotarpį ir tokiu būdu skleisti autentišką senųjų amžių dvasią⁶. „Banchetto Musicale“ buvo labiau orientuotas į performanso atlikimą ir pasirodymus nei į istorinių detalių tikslumą. Istorija paremtų klubų susiformavimą dar labiau paskatino tuometiniai Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio formavimosi ir veiklos procesai. Tikrosios istorinės rekonstrukcijos pradžia reikėtų laikyti 1989 m. Kauno karo istorijos klubo įkūrimą (toliau KIK) (VDU ER 2677, interviu Nr. 30). Jo pradininkas ir ilgametis vadovas – Arvydas Pociūnas. Pagrindinis šio klubo siekis buvo reprezentuoti karinę istorinę jungtį tarp naujai atgimusios Lietuvos ir LDK laikų valstybės. 1990-aisiais, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, klubo veikla pakito, nes didelė dalis buvusių klubo narių pradėjo dirbti besikuriančiose valstybinėse institucijose, ypač krašto apsaugoje. Tęsiant pradėtą KIK veiklą, toliau buvo gilinamasi į istorijos subtilybes, tapusias kiekvieno klubo nario pareiga ir reikšmingu indėliu į Lietuvos istorijos pažinimą. KIK nariai rengdavo paskaitas (apie istorinį kontekstą, aprangos detales, ginkluotę) ir jas pristatydavo vieni kitiems.

⁶ „Banchetto Musicale“ – muzikos ir šokių ansamblis. Prieiga internetu: <<http://banchettomusicale.lt/>> [žiūrėta 2019 05 15].

Algimantas Daugirdas, vienas iš klubo senbuvų, minėjo, jog 1992 m. klubo iniciatyva buvo organizuotas pirmasis oficialus istorinės rekonstrukcijos renginys, skirtas 1812 m. įvykiams Kaune paminėti – Napoleono armijos persikėlimas ties Jiesios piliakalniu (vadinamu ir Napoleono kalnu). Remiantis asmeniniais kontaktais ir užsienyje matytais istorinės rekonstrukcijos renginių pavyzdžiais, buvo pakviesti Napoleono armiją rekonstruojantys klubai iš Latvijos ir Rusijos. Rekonstruktoriai, simuliuodami istorinę situaciją, atliko prancūzų kariuomenės persikėlimą valtimis per Nemuną. Bendras renginyje dalyvavusių rekonstruktorių skaičius siekė apie 50 dalyvių. Tuo metu KIK atliko ne dalyvio, o renginio organizatoriaus funkciją, kadangi dar neturėjo istorinių kostiumų (uniformų) – vieno iš svarbiausių istorinės rekonstrukcijos elementų, nebuvo aiškiai apibrėžtas ir pats atkuriamasis laikotarpis. Galiausiai 1994 m. klubo veikla buvo koncentruota į XVIII a. pabaigą, t. y. paskutinį LDK gyvavimo laikotarpį, trukusį iki 1791 m. Be jau minėto renginio, 1996 m. Kaune buvo organizuota Žalgirio mūšio inscenizacija, o 1997 m. birželio 21 d. Kauno Santakoje pirmą kartą įvyko Deltuvos mūšio rekonstrukcija (VDU ER 2677, interviu Nr. 26, 2018).

1996 m. veiklą pradėjo klubas „Vilkatlakai“, kuris nuo 2001 m. tapo oficialia organizacija. Šios grupės susiformavimo ištakų reikėtų ieškoti jaunimo „Baltuvos“ organizacijoje (Ramanauskaitė 2002, 97; Delis 2006, 195). Baltų pasaulėžiūra ir tradicijų puoselėjimu grįsta jaunimo organizacija ėmė tarpusavyje derinti tiek dvasinę, tiek materialinę istorijos atkūrimo pusę (Sutkaitis 2010, 54). Klubo veiklos atskaitos tašku laikomas 1996 m. rugsėjo 22 d. paminėtas Saulės mūšio 760-ies metų jubiliejus⁷. Nors „Vilkatlakų“ klubas vis dar gyvuoja, tačiau dėl asmeninių ir vertybinių nesutarimų jo narių skaičius stipriai sumažėjęs⁸. XXI a. pradžioje ėmė rasti ir daugiau šį laikotarpį rekonstruojančių klubų: „Kovarnis“ (2001), „Varingis“ (2003), „Karionys“ (2004), „Sūduvos Tauras“ (2012) ir „Leitgiris“ (2012). Tiesa, būta bandymų atkurti ir vikingų laikotarpį. Tokios krypties ėmėsi klubas „Utgardas“, įkurtas 2005 m. Vis dėlto „porą žiemų peržiemoję, dalis klubo vyrų pajuto protėvių šauksmą ir nusprendė pradėti rekonstruoti baltų gentis, įsigilinti į savo šalies istoriją“⁹. Tai rodo, jog ideologiniai nesutarimai (atkurti baltus ar vikingus) ėmė ryškėti dar klubo formavimosi stadijoje. Aptariamojo laikotarpio prioritetu Lietuvoje išlieka baltų ir jų genčių rekonstrukcijos.

⁷ „Vilkatlakai“ – senovės baltų kovų brolija. Prieiga internetu: <<http://www.vilkatlakai.lt/veikla>> [žiūrėta 2019 04 02].

⁸ Etnologė A. Kalėdienė disertacijoje „Naujųjų baltų subkultūrinio lauko atsiradimas ir raida“ nurodė, kad 2016 m. klubo veikloje dalyvavo šeši nariai, o vidinė struktūra ir elgesio taisyklės tiriamuoju laikotarpiu jau nebėra tokios griežtos. Po klubo skilimo (2014 m.) keletas buvusių šio klubo narių tapo kitų klubų įkūrėjais ir lyderiais: „Jotvos sūnūs“, „Pilsota“ ir „Kauno kuopa“.

⁹ „Utgardas“ – gyvosios istorijos klubas. Prieiga internetu: <<http://www.utgardas.lt/?kur=apiemus>> [žiūrėta 2019 04 02].

XXI a. pradžioje ėmė formuotis ir viduramžių laikotarpį rekonstruojantys klubai. Pradininkas ir iki šiol didžiausias viduramžių laikotarpio rekonstrukcijos klubas – „Viduramžių pasiuntiniai“¹⁰. Kalbėdamas apie šio klubo priešistorę, vadovas Karolis Jankauskas mini, jog apie 2000 m. Lietuvoje veikė nedidelė *fantastų* judėjimo grupelė, organizavusi lauko vaidmenų žaidimus (VDU ER 2677, interviu Nr. 24). Tai minėtas ir iki šiol pasaulyje žaidžiamas žaidimas LARPG. Klubo „Viduramžių pasiuntiniai“ įkūrėjai buvo aktyvūs šios veiklos dalyviai, tačiau ilgainiui pradėjo ieškoti kitokio, istorinį pagrindą turinčio, užsiėmimo. Tai galima sieti su istorinės rekonstrukcijos formavimosi pradžia, kai atsiranda poreikis naudotis gilesnėmis istorinėmis žiniomis. Istorinės rekonstrukcijos veikla, LARPG atžvilgiu, pateikėjo vertinta kaip „rimtesnė“ (VDU ER 2677, anketa Nr. 4). Pamažu klubo „Viduramžių pasiuntiniai“ veikla iš idėjinės peraugo į komercinę. Dėl šios priežasties kilę vidiniai nesutarimai (siekis) lėmė naujų klubų atsiradimą: „Mysteria Mundi“ (nuo 2008 m.) ir „Saltus Gladii“ (nuo 2012 m.). Be to, 2004 m. anksčiau minėtame Kauno karo istorijos klube buvo įsteigta Viduramžių sekcija. Pagrindine šios klubo sekcijos kryptimi buvo pasirinktas XIV–XV a. Teutonų ordino ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ginkluotės, šarvuotės ir kovos taktikos atkūrimas (VDU ER 2677, interviu Nr. 26, 2018).

Vėliausiai formavosi XX a. istorinius įvykius atkuriantys klubai. Internetinis forumas *Militaria Lituanica*¹¹ buvo ir iki šiol yra viena iš pagrindinių socialinių platformų, kurioje asmenys, besidomintys Pirmuoju ir Antruoju pasauliniais karais bei pokario rezistencija, gali tarpusavyje diskutuoti jiems rūpimomis temomis ir ieškoti atsakymų į klausimus, kurių nėra istorijos vadovėliuose ir enciklopedijose. Šis forumas tapo pagrindu, padėjusiu susiburti pirmiems atitinkamą laikotarpį reprezentuojantiems istorinės rekonstrukcijos klubams. Pateikėjas pasakojo:

Tai buvo karo istorijos radinių, antikvarų forumas, ir jame kilo idėja: „Žiūrėkit, čia, užsieny, žmonės rengiasi kažkokiomis uniformomis ir ginklus iš kažkur gauna. Čia rekonstrukcija vadinasi.“ Ir jie tiesiog susibūrė ir atvažiavo vieną kartą <...> 2008 [metais]. <...> jie pirmą kartą realiai pasimatė, didžioji dalis. [Tuometiniai forumo dalyviai] susivežė, ką turėjo, nusipirkę uniformas, ir taip prasidėjo visas reikalas. <...> Man pasakojo, kad žmonės daugelis net nebuvo gyvai vieni kitų matę. Tiesiog išsinuomojo iš Lietuvos kino studijos ginklus (VDU ER 2677, interviu Nr. 16).

¹⁰ „Viduramžių pasiuntiniai“ – brolija. Prieiga internetu: <<http://viduramziai.lt/>> [žiūrėta 2019 05 22].

¹¹ *Militaria Lituanica* – pokalbių forumas. Prieiga internetu: <www.militaria.lt> [žiūrėta 2019 04 30].

Taip susiformavo svarbiausias ir reikšmingiausias šio laikotarpio grupės klubas „Grenadierius“. Klubas veiklą pradėjo 2008 m., tačiau ilgainiui dalis narių atskilo. Buvusio klubo „Grenadierius“ nario iniciatyva įkurtas klubas „Partizanas“ (nuo 2015 m.). Šio klubo dėmesio centre atsiduria partizano, kovojančio prieš Sovietų Sąjungos neteisėtus valdžios veiksmus, gyvenimas ir buitis rezistencinio karo sąlygomis. Į pirmą planą iškeliamas tikrų, autentiškų objektų naudojimas, taisyklingas uniformos dėvėjimas. Rekonstruktoriai akcentuoja atsiribojimą ir bet kokias sąsajas su politine ideologija. Klubo „Rytprūsiai“ svetainėje nurodoma, jog „klubų nariai susilaiko nuo bet kokio pasirinkto laikmečio politinio idealizavimo“¹². Tai būdinga visiems minimo laikotarpio klubams, siekiantiems apsaugoti, kad į klubą nepatektų radikaliais būdais savo pažiūras reiškiantys asmenys. Ši tendencija nesiskiria nuo vyraujančios užsienyje¹³.

Istorinės rekonstrukcijos judėjimo kryptys Lietuvoje

Tyrimo duomenys atskleidė, kad Lietuvoje išsiskiria keturios ryškios istorinės rekonstrukcijos kryptys: 1. Baltų; 2. Viduramžių; 3. Napoleonmečio ir 4. XX amžiaus. Remiantis tyrimo rezultatais, buvo sudaryta chronologinė juosta, atskleidžianti šiuo metu Lietuvoje rekonstruojamus istorinius laikotarpius (žr. 1 chronologinę juostą). Kaip galima pastebėti, Lietuvoje nėra atkuriamas gana ilgas laikotarpis – nuo XV a. antrosios pusės iki XVIII a. pradžios. Galbūt tokiam pasiskirstymui įtakos turėjo tuometinės LDK valstybės buvimas ATR (Abiejų Tautų Respublika) sudėtyje (nuo Liublino unijos 1569 m. iki Lenkijos konstitucijos priėmimo 1791 m.). Tuo tarpu minėto laikotarpio kultūra pati savaime nėra pasirenkama istorinės rekonstrukcijos objektu. Ši tendencija nėra būdinga tik Lietuvos atveju. Pavyzdžiui, D. Radchenko teigimu, vienas populiariausių laikotarpių Rusijoje – viduramžių Europa ir Napoleono karų epocha (Radchenko 2006, 129). Švedijos rekonstruktoriai teigia, kad populiariausi yra vikingų ir viduramžių laikotarpiai.

1 chronologinėje juostoje buvo išskirta ir amatų rekonstrukcijos kryptis, nes ji „netelpa“ į vieną iš išvardytų laikotarpių ir apima kelis atkuriamus laikotarpius. Iš chronologinės juostos matyti, kad amatų reikšmė nuo XV a. antrosios pusės pradeda mažėti. Tokia tendencija iš dalies rodo ir technologijų vystymąsi, kai rankų darbas yra pakeičiamas arba papildomas naudojant įvairius įrenginius.

¹² „Rytprūsiai“ – karo istorijos klubas. Prieiga internetu: <<http://www.rytprusiai.lt/rekonstrukcija/>> [žiūrėta 2019 04 28].

¹³ Antrojo pasaulinio karo gyvosios istorijos asociacija (angl. *WW2 Living History Asociation*), pradėjusi veiklą 1978 m., yra pirmoji tokia Antrojo pasaulinio karo rekonstruktoriaus vienijanti organizacija. Asociacijos svetainėje nurodoma, kad šios organizacijos veikloje netoleruojamas jokios politikos įsiterpimas (angl. „we do not allow any political involvement to enter our actions“). Prieiga internetu: <<https://www.ww2lha.co.uk/about>> [žiūrėta 2019 05 28].

Napoleonikos bei XX a. laikotarpių rekonstrukcijose amatai nėra aktualizuojami. Pirmenybė imama teikti originalams, ypač tai būdinga paskutinio – XX amžiaus – laikotarpio rekonstruktoriams. Nepavykus įsigyti originalų, užsakomos kopijos profesionaliems siuvėjams pasiūti ar įmonėms pagaminti.

Eksperimentinės archeologijos klubas „Pajauta“ (2002), atkuriantis keramikos, odos, juvelyrikos bei kitus dirbinius ir kompleksiskai taikantis reikiamas technologijas, reikalingas archeologinių dirbinių kopijoms¹⁴, yra pavyzdys, rodantis, jog rekonstrukcijos pagrindiniu objektu gali būti pasirenkamas amatas. Amatų kategorijai galime priskirti ir „Dvaro meistrus“¹⁵. Iš 1 chronologinės juostos matyti, jog rekonstruktoriams, užsiimantiems atkurti laikotarpį nuo XVI a., amatų, kaip savarankiškos rekonstrukcijos šakos, reikšmė ima mažėti. Tai galima paaiškinti ir technologijų kaita, kai rankų darbas pamažu buvo keičiamas pritaikant įrenginius (pavyzdžiui, siuvimo mašiną). Napoleonmečio ir XX a. laikotarpių rekonstrukcijose amatai nėra aktualizuojami. Pirmenybę imama teikti originalams, tai populiariu ypač tarp paskutinio – XX a. – laikotarpio rekonstruktorių. Nepavykus įsigyti originalų, užsakomos kopijos iš profesionalių siuvėjų ar įmonių. Kas galėjo turėti įtakos būtent šių laikotarpių populiarumui?

Buvo minėta, kad rekonstrukcijos judėjimą Lietuvoje pirmiausia lėmė politinės ideologijos kaita, leidusi sleistis iki tol slopintiems nacionaliniams jausmams. 1998 m. prasidėjęs naujas muziejų etapas (aktyvi „gyvo“ muziejaus veikla) ir tuometinė kultūros politika skatino viešinti „didžiojo tautos naratyvo“ idėją. Istorinėje kultūroje tuo metu vyraujančią didįjį nacionalistinį naratyvą istorikė Agnė Vaitkuvienė sieja su romantizuota S. Daukanto ir A. Šapokos Lietuvos istorijos vizija, kuri papildoma smulkesniais pasakojimais (Vaitkuvienė 2006, 91). Jean-François Lyotard, prancūzų filosofas ir sociologas, postmodernybę apibrėždamas kaip nepasitikėjimą didžiaisiais naratyvais, teigia, jog „didieji pasakojimai“ turėtų užleisti vietą „mažiesiems“ (pranc. *petits récits*), kukliesiems, arba „lokaliesiems“, naratyvams (1993, 6). Tiek didžiojo, tiek mažųjų naratyvų aktualizavimas vyksta tokių renginių kaip Gyvosios archeologijos dienos (nuo 1999 m.) ir Baltijos jūros regiono senovės genčių karybos ir amatų šventės APUOLĖ 854 (nuo 1999 m.) organizavimu, kuriuose akcentuojama dabarties ir praeities kultūra ir jos paveldas. Būtų pernelyg kategoriška teigti, jog šių festivalių dalyviai jau tada suvokė save kaip istorinės rekonstrukcijos judėjimo dalį, tačiau renginių populiarumas, ypač Gyvosios archeologijos dienų, darė stiprią įtaką tolesnei istorinės rekonstrukcijos kryptčiai. Ir galbūt padiktavo rekonstruo-

¹⁴ „Pajauta“ – eksperimentinės archeologijos klubas. Prieiga internetu: <<http://www.pajautaclub.lt/>> [žiūrėta 2019 05 13].

¹⁵ „Dvaro meistrai“ – amatininkų klubas. Prieiga internetu: <<http://www.dvaromeistrai.lt/>> [žiūrėta 2019 05 14].

1 chronologinė juosta. Istorinės rekonstrukcijos judėjimo kryptys Lietuvoje.
Sudaryta remiantis darbo autorės atliktais lauko tyrimais, anketavimo ir interviu gautais duomenimis (2015–2018 m.)

XX AMŽIUS
(1913–1953)

NAPOLEONMETIS

(XVIII a. II p. – XIX a.)

VIDURAMŽIŲ LAIKOTARPIS
(XIII–XV a. II p.)

BALTŲ LAIKOTARPIS

(V–XIV a.)

	...	...	V	...	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV	XVI	XVII	XVIII	XIX	XX
Akmens amžius (10–2 tūkst. m. pr. Kr.)																

AMATAI

jamų istorinių laikotarpių bei temų populiarumą Lietuvoje. Tuo tarpu mažiausiai visuomenėje pastebimos (renginių atžvilgiu) XX a. rekonstrukcijos. Nors šio laikotarpio renginių sąlyginai mažai, veikla koncentruojasi į klubų narių susitikimus, ekipuotės ir ginkluotės skolinimą kino ir TV serialų kūrėjams (vienas iš paskutinių – serialas „Laisvės kaina“) ar net dalyvavimą filmų kūrimo scenose, pavyzdžiui, filmų „Pavergtųjų sukilimas“ (2011), „Nematomas frontas“ (2013). Dauguma šio laikotarpio Lietuvos rekonstruktorių klubų dalyvauja užsienyje (pirmiausia Latvijoje, Estijoje, Lenkijoje, Vokietijoje, Baltarusijoje, Rusijoje) vykstančiuose festivaliuose.

2008 m. ekonominė krizė paveikė ir rekonstrukcijos judėjimą. Dalis klubų narių ir laisvųjų rekonstruktorių emigravo, kai kurie klubai nunyko ar sustabdė savo veiklą (pavyzdžiui, „Utgardas“, „Luoka“), dėl to šiek tiek sustojo ir tolesnė viso judėjimo raida. Nauji istorinės rekonstrukcijos klubai daugiausia formavosi tik 2012–2014 m. Pastaraisiais metais istorinės rekonstrukcijos klubų ir laikotarpių įvairovė Lietuvoje išlieka iš esmės nepakitusi, todėl galimas permainingas būtų sudėtinga įžvelgti ir pačiame judėjime.

Išvados

Postmodernus istorinės rekonstrukcijos reiškiny, susiformavęs XX a. 7-ajame dešimtmetyje JAV, pasiekė tiek Europą, tiek ir likusį pasaulį. Reiškiny netruko virsti judėjimu. Medijų (istoriniai filmai, *fantasy* žanro literatūra, internetas) sklaida, SCA organizacija ir LARPG judėjimas buvo pagrindiniai veiksniai, turėję įtakos šio judėjimo sklaidai ir populiarumui.

Remiantis atliktu tyrimu, istorinės rekonstrukcijos judėjimo pradžia Lietuvoje siekia XX a. 9-ąjį dešimtmetį. Atliktas tyrimas parodė, kad istorinės rekonstrukcijos reiškinio idėjos sklaidą paskatino užsienio pavyzdžiai ir LARPG organizacijos veikla. Tačiau nemažai įtakos turėjo ir vidiniai politiniai procesai: Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio veikla ir 1990 m. Lietuvos nepriklausomybės paskelbimas. Medijos (ypač internetas) ir ryšių su Latvijos, Estijos, Lenkijos, Rusijos, Baltarusijos rekonstruktorių klubais palaikymas paspartino judėjimo sklaidą ir populiarumą. Reiškiny iš esmės koncentruojasi į istorinės rekonstrukcijos klubų veiklą, tačiau apima ir pavienius asmenis bei su šia kryptimi susijusias organizacijas.

Atlikus analizę, Lietuvoje išskirti keturi pagrindiniai istorinės rekonstrukcijos laikotarpiai: 1. Baltų (pradininkai – „Vilkatlakai“); 2. Viduramžių („Viduramžių pasiuntiniai“); 3. Napoleonmečio („Kauno karo istorijos klubas“) ir 4. XX amžiaus („Grenadierius“). Tuo tarpu amatai dažnai apima kelis laikotarpius

(baltų ir viduramžių). Tyrimo rezultatai atskleidė, jog baltų ir jų genčių (jotvingių, kuršių) klestėjimo laikotarpis, LDK kūrimosi ir gyvavimo laikotarpis bei partizaninis judėjimas yra išskirtinės temos, kuriomis siekiama ne tik pabrėžti Lietuvos didingumą, bet ir etninį ar nacionalinį tapatumą. Individualūs ir grupiniai rekonstruktorių veiklos rezultatai sujungiami į vientisą atitinkamo laikotarpio minėjimo, šventės, festivalio formatą. Pirmasis istorinės rekonstrukcijos renginys buvo 1992 m. KIK organizuotas Napoleono persikėlimas per Nemuną ties Jiesios piliakalniu (dar vadinamu Napoleono kalnu).

Panašu, kad postmodernios istorinės rekonstrukcijos judėjime naudojama simuliuota istorinė aplinka įgalina kalbėti apie kitus galimus šio judėjimo tyrimo aspektus: istorija grindžiamą tapatumo konceptą, kuriamus socialinius ir kultūrinius vaidmenis, taip pat išsamiau analizuoti paties judėjimo raiškos formas.

Santrumpos

VDU ER – Vytauto Didžiojo universiteto Kultūrų studijų katedros rankraštynas

KIK – Kauno karo istorijos klubas

LARPG – Gyvasis vaidmenų žaidimas (angl. *Live Action Role Playing Game*)

SCA – kūrybinio anachronizmo bendruomenė (angl. *Society of Creative Anachronism*)

Literatūra

- Agnew 2004 – Vanesa Agnew. Introduction: What Is Reenactment? *Criticism* 46 (3), 327–339.
- Agnew 2007 – Vanesa Agnew. History's affective turn: Historical reenactment and its work in the present. *Rethinking History* 1 (3), 299–312.
- Anderson 1984 – Jay Anderson. *Time Machines: The World of Living History*. Nashville: The American Association for State and Local History.
- Aleksandravičius 2012 – Povilas Aleksandravičius. Kodėl sunku kalbėti apie Europos tapatybę? *Socialinių mokslų studijos* 4 (4), 12–64.
- Decker 2010 – Stephanie K. Decker. Being Period: An Examination of Bridging Discourse in a Historical Reenactment Group. *Journal of Contemporary Ethnography*, June 39 (3), 273–296.
- Delis 2006 – Renatas Delis. Neopagonybės judėjimas posovietinėje Lietuvoje – alternatyvus lietuviškumas kaip atsakas modernybei? *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos* 6 (15), 187–225.
- Gapps 2002 – Stephen Gapps. *Performing the past: a cultural history of historical reenactments*. Filosofijos krypties daktaro disertacija, apginta 2002 03 31. Technologijų universitetas, Sidnėjus, Australija.
- Gapps 2009 – Stephen Gapps. Mobile monuments: A view of historical reenactment and authenticity from inside the costume cupboard of history. *Rethinking History* 13 (3), 395–409.
- Handler, Saxton 1988 – Richard Handler, Wiliam Saxton. Dyssimulation: Reflexivity, Narrative, and the Quest for Authenticity in “Living History”. *Cultural Anthropology* 3 (3), 242–260.

- Kobiałka 2013 – David Kobiałka. The Mask(s) and Transformers of Historical Re-enactment. *Current Swedish Archeology* 21, 141–161.
- Laycoc 2015 – P. Joseph Laycoc. *Dangerous Games: What the moral Panic over Role-Playing Games Says about Game, Religion and Imagined Worlds*. University of California Press.
- Lyotard 1993 – Jean-François Lyotard. *Postmodernus būvis. Šiuolaikinių žinojimų aptariant*. Vilnius.
- Micula 2015 – Maja Micula. Historical re-enactment: narrativity, affect and the sublime. *Rethinking History* 4, 583–601.
- Manson 2004 – Jennifer Manson. Personal Narratives, Relational Selves: Residential Histories in the Living and Telling. *The Sociological Review* 52 (2), 162–179.
- Radchenko 2006 – Daria Radchenko. Simulating the Past: Reenactment and the Quest for Truth in Russia. *Rethinking History* 10 (1), 127–148.
- Ramanauskaitė 2002 – Egidija Ramanauskaitė. Neopagoniškujų identitetų konstravimas Lietuvos jaunimo undergroundo kultūroje. *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos* 2 (11), 89–124.
- Sutkaitis 2010 – Tomas Sutkaitis. Senovės ir dabarties baltų kariai. *Liaudies kultūra* 4, 52–67.
- Kalėdienė 2018a – Agnė Kalėdienė. *Naujųjų baltų subkultūrinio lauko atsiradimas ir raida*. Etnologijos krypties daktaro disertacija, apginta 2018-09-21. Vytauto Didžiojo universitetas, Kultūrų studijų katedra. Darbo vadovė doc. dr. Egidija Kiškina.
- Kalėdienė 2018b – Agnė Kalėdienė. Historical reconstruction groups in Lithuania: searching for identity in post-socialist society. *Balkan and Baltic States in United Europe: Histories, Religions and Cultures* II, 231–243.
- Vaitkuvienė 2006 – Agnė Vaitkuvienė. Paveldo industrija Lietuvoje. *Lietuvos istorijos studijos* 17, 87–96.

Šaltiniai

- Alkas* – naujienų portalas. Prieiga internetu: <<http://alkas.lt/2015/09/18/kviecia-kasmetine-istorine-rekonstrukcija-medininku-pilyje/>> [žiūrėta 2018 11 20].
- Bancheto Musicale* – muzikos ir šokių ansamblis. Prieiga internetu: <<http://banchettomusicale.lt/>> [žiūrėta 2019 05 15].
- Dvaro meistrai* – amatininkų klubas. Prieiga internetu: <<http://www.dvaromeistrai.lt/>> [žiūrėta 2019 05 14].
- Delfi* – naujienų portalas. Daiva Jankauskaitė. 2007. Suaugusių žmonių žaidimas – grįžti į praeitį. Prieiga internetu: <<http://www.delfi.lt/pramogos/kultura/suaugusiu-zmoniu-zaidimas-grizti-i-praeiti.d?id=14315484#ixzz3VFeQagla>> [žiūrėta 2019 05 15].
- Grenadierius* – karo istorijos klubas. Prieiga internetu: <<http://www.grenadierius.lt/lt/apie-mus>> [žiūrėta 2019 04 05].
- Manoapklausa.lt.* – apklausos svetainė, kurioje buvo skelbta anketa „Istorinė rekonstrukcija Lietuvoje“. Prieiga internetu: <<http://www.manoapklausa.lt/apklausa/826847747/1/>> [žiūrėta 2019 04 25].
- Militaria Lituanica* – pokalbių forumas. Prieiga internetu: <www.militaria.lt/> [žiūrėta 2019 04 30].
- Pajauta* – eksperimentinės archeologijos klubas. Prieiga internetu: <<http://www.pajautaclub.lt/>> [žiūrėta 2019 05 13].
- Rytprūsiai* – karo istorijos klubas. Prieiga internetu: <<http://www.rytprusiai.lt/rekonstrukcija/>> [žiūrėta 2019 05 10].
- SCA – kūrybinio anachronizmo bendruomenė (angl. *Society of Creative Anachronism*) – organizacijos interneto svetainė [interaktyvi]. Prieiga internetu: <<http://www.sca.org/>> [žiūrėta 2017 09 09].
- Utgardas* – gyvosios istorijos klubas. Prieiga internetu: <<http://www.utgardas.lt/?kur=apiemus>> [žiūrėta 2019 04 02].

VDU ER bylos Nr. 2677 – Kultūrų studijų katedros el. duomenų bazė.

Viduramžių pasiuntiniai – brolija. Prieiga internetu: <<http://viduramziai.lt/>> [žiūrėta 2019 05 22].

Vilkatlakai – senovės baltų kovų brolija. Prieiga internetu: <<http://www.vilkatlakai.lt/veikla>> [žiūrėta 2019 04 02].

Voruta – nacionalinis Lietuvos istorijos laikraštis. Prieiga internetu: <<http://www.voruta.lt/isorines-rekonstrukcijos-brolija-vilkatlakai/>> [žiūrėta 2018 12 20].

WW2 Living History Asociation – Antrojo pasaulinio karo gyvosios istorijos asociacija. Prieiga internetu: <<https://www.ww2lha.co.uk/about>> [žiūrėta 2019 05 28].

Gintarė Dusevičiūtė-Neimontienė

THE POSTMODERN HISTORICAL REENACTMENT MOVEMENT IN LITHUANIA

Summary

Different forms of historical reenactment had a long history before it was considered postmodern. Postmodern historical reenactments started in the 1970s in the USA. They spread first to Europe, and then reached the rest of the world. Aspects concerning the historical reenactment movement, such as authenticity and the use of material culture, narrativity or identity, have been analysed by several authors. So far, there are not many studies on the development and spread of the historical reenactment movement at a local level. During this last decade, the historical reenactment movement has become a constant and usual part of events concerning the historical subject. Nevertheless, the historical reenactment field has not inspired a deeper interest among researchers. Can national features of the historical reenactment movement be distinguished in a Lithuanian context?

The object of this research is the historical reenactment movement and the circumstances of its formation in Lithuania. The aim of the article is to survey the beginning of the postmodern historical reenactment movement in the world, by defining the impact of the main organisation; and after defining the historical reenactment movement, to analyse the main features of the phenomenon in Lithuania. The features of the movement are analysed in the formation of the first historical reconstruction clubs and the first festivals. The basis of this work is fieldwork material collected between 2015 and 2019. Various festivals, celebrations and other events concerned with historical reenactments were attended (23), as well as participatory observations, interviews, and questionnaires with 63 respondents. The data was processed by applying historical comparative and analytical methods.

According to the data received, the historical reenactment movement in Lithuania started in the 1980s. It was influenced by Lithuania's restitution of

its statehood in the 1990s after its suppression by the Soviet Union, and the desire to properly present the long history of the state. The folklore movement that started around the 1970s still was in existence, and influenced the start of the historical reenactment movement. The media (especially the Internet) and relations with foreign clubs (in Latvia, Poland, Estonia, Belarus and Russia) increased the development and popularity of the movement.

The analysis of the data has indicated the following main historical reenactment periods: the Balts, the Middle Ages, the Napoleonic era, the First and the Second World War, and the resistance. In the reenactment of general themes (such as Medieval), local, regional and national history and artefacts are applied. The first club in Lithuania, called Kaunas War History Club, was founded in 1989. Historical reenactments by this club related to the Napoleonic era. Later, the Balt period with the Vilkatlakai club (from 1996), and the Middle Ages with the first Viduramžių Pasiuntiniai club, started historical reenactment activities. The First and the Second World War and the resistance movement were reenacted by the Grenadierius club (in 2008). In the reenactment of general themes (such as Medieval), local, regional and national history and artefacts are applied. The period of the Balts and Baltic tribes (Yotvingians, Curonians), and the period of the creation and prosperity of the Grand Duchy of Lithuania and the partisan resistance, are themes by which the historical reenactment movement stands out.